

Osnovna prava građana Bosne i Hercegovine

Vrijedi izgovorena riječ.

*Obraćanje visokog predstavnika Valentina Inzka
na konferenciji o nacionalnim manjinama
u organizaciji Europe za građane
pod pokroviteljstvom Europskog parlamenta*

Trst, 26. travnja 2014.

Temeljna prava građana Bosne i Hercegovine

Dame i gospodo,

Dopustite da prvo izrazim zahvalnost onima koji su organizirali i podržali ovu konferenciju, uključivši Europski parlament, Institut Josip Pangerc u Trstu i projekt Europa za građane.

Želio bih se fokusirati na pitanje nacionalnih manjina u širem kontekstu građanstva: što građanstvo znači u dvadeset i prvom stoljeću i kako reafirmirani osjećaj građanstva može biti element u rješavanju značajnih vanjskopolitičkih i socijalnih pitanja sa kojima se danas susrećemo u Europi.

Pokušat ću ovoj diskusiji dodati i posebnu perspektivu moga iskustva kao visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu.

Ta perspektiva uključuje dinamiku kompleksnog i kontinuiranog međunarodnog angažmana na pomoći Bosni i Hercegovini kako bi njezin poslijeratni oporavak došao do kraja.

Ona također uključuje vrlo jasne građanske kvalitete koje su utkane u tkivo bosanskog društva – i u tom smislu mislim da je korisno sjetiti se da europske vrijednosti ne proistječu samo iz EU. Naime, zemlje članice i one koje teže članstvu

obogaćuju EU vrijednostima koje donose sa sobom.

U tom smislu, Bosna i Hercegovina donosi važne vrijednosti – uključivši tradiciju gostoljubivosti i solidarnosti među susjedima. To može zazvučati čudno u svjetlu nedavne prošlosti – no zemlja u kojoj je nastao strašni termin “etničko čišćenje” također ima iznimnu i stoljetnu kulturnu i nacionalnu uključivost – i to može biti konstruktivan i dinamičan element u dvosmjernom procesu europske integracije.

Stoljećima, kada su drugi dijelovi kontinenta bili preplavljeni vjerskom i ideološkom netolerancijom, Bosna i Hercegovina bila je mjesto gdje se cijnila različitost – to je povijesni kontekst u kojemu su, na primjer, Jevreji koji su prognani iz Španjolske krajem petnaestog stoljeća našli utočište u Sarajevu. I ne govorimo o nekoj oholoj ili “velikodušnoj” toleranciji. Govorimo o jasnom i općeprihvaćenom shvaćanju da je različitost vrijednost i da društva uspijevaju upravo zbog, a ne unatoč unutarnjim razlikama, drugim riječima, da “drugi” ne znači automatski “neprijatelj”.

Početkom devedesetih građani Bosne i Hercegovine nisu masovno odbacili toleranciju. Ono što se dogodilo bio je pokušaj male manjine da stavi točku na stoljeća zajedničkog suživota.

Taj pokušaj nije uspio, ali je izazvao ogromnu štetu.

Šteta se ne može u potpunosti otkloniti, ali do značajnog oporavka je ipak došlo.

Jedan element ovog oporavka bio je da se u politički i administrativni sustav u Bosni i Hercegovini ugrade jamstva koja štite interese konstitutivnih naroda.

Ovaj pristup očuvao je mir gotovo dva desetljeća i stvorio prostor u kojemu je bilo moguće postići značajnu razinu materijalnog oporavka.

Međutim, ovaj pristup jednako tako u sebi sadrži i suštinsku kontradikciju jer Bosna i Hercegovina ne samo da ima tri konstitutivna naroda: ona također ima 17 nacionalnih manjina koje ne uživaju ista prava kao tri već etablirana konstitutivna naroda. Presuda u predmetu "Sejdić-Finci", koja je već mnogo godina otvoreno političko pitanje, to jasno pokazuje – tj. da zaštita interesa jedne skupine može podrivati interese drugih skupina, u ovom slučaju nacionalnih manjina.

Kako riješiti naoko nerješivo?

Jedan pristup je napraviti takve promjene kojima će se manjine dovesti u istu političku i administrativnu ravan kao i konstitutivni narodi, ali također bi se moglo reći da će ovo jednostavno samo dalje ojačati ionako manjkavu strategiju favoriziranja interesa *skupina građana* nad interesima *građana pojedinačno* – drugim riječima, davanje jamstava za sve veći broj skupina rezultirat će sigurno stalnom diskriminacijom nekih pojedinaca.

Mislim da je ovdje važno napomenuti da nacionalne manjine nisu jedina vrsta manjina. Ima građana koji su u manjini zbog svoje vjerske ili političke pripadnosti; također ima građana koji su u manjini zbog svoje seksualne orijentacije i drugih sličnih slučajeva.

Baš kao u bosanskom scenariju, zaštita interesa konstitutivnih naroda može značiti degradiranje interesa nacionalnih manjina, zaštita interesa jedne nacionalne manjine može ići protiv interesa druge manjine.

Alternativni pristup je razvijanje i promoviranje modernog europskog koncepta građanstva, imajući pri tome u vidu konkretna osjetljiva pitanja zajednica koje mogu postojati u određenim društvima.

Često kažem da ako govorite o vanjskoj politici Europske unije, morate govoriti o postizanju koncenzusa između 28

različitih vanjskih politika.

Ali, ako govorite o europskim vrijednostima, onda stvarno možete početi govoriti o dogovoru o osnovnim načelima.

U samome središtu ovih vrijednosti ideja je građanstva kao nedjeljivog i apsolutnog. Jedan građanin ima jednaka prava kao drugi građanin; svi građani uživaju jednaku zaštitu prema zakonu, zaštitu od drugih građana i zaštitu od onih koji su na vlasti. Građani imaju jasno i neopozivo pravo da govore i djeluju slobodno, da vode posao, pravo na vlastitu imovinu, pravo da putuju i prakticiraju vjeru koja im odgovara – jedini uvjet je da njihove riječi ili aktivnosti ne smiju ograničiti slobodu drugih građana.

Ukoliko unaprijedimo i promoviramo koncept građanstva i interese građana, manja je vjerojatnoća da ćemo se suočiti sa situacijama u kojima prednosti jedne skupine, jedne zajednice, jednog konstitutivnog naroda, jedne manjine djeluju kao faktor uzajamne isključivosti i idu na štetu druge skupine, druge zajednice, drugog konstitutivnog naroda ili manjine.

I to je jedan od razloga zbog čega je dugogodišnja tradicija i prihvaćanje svih – bez razlike – u BiH tako značajna jer je apsolutno konzistentna s modernim europskim konceptom građanstva.

Tijekom proteklih mjeseci građani BiH pokazali su da su daleko ispred svojih političkih predstavnika kada je u pitanju razumijevanje ovog koncepta. Mnogobrojni protesti građana su okupili različite skupine – bez obzira na mjesto življenja ili nacionalni identitet, a povezalo ih je razumijevanje da trenutačna situacija predstavlja uvredu za temeljno pravo građana – pravo na život i rad u sigurnosti i dostojanstvu.

Dio iznimnog uspjeha Europske unije leži u priznavanju da raznolikost ima brojne prednosti. Ne radi se samo o prihvaćanju onih koji su drugačiji, nego se radi o slavljenju tih razlika i njihovom korištenju za dobrobit svih.

Postizanje ovog cilja nije jednostavno, ali nije ni nemoguće, a prednosti su ogromne. Za izgradnju europske „kuće” trebalo je više od 60 godina i 28 arhitekata, ali je to impresivna građevina i bit će još impresivnija s dolaskom novih arhitekata koji će biti pozvani da je prošire. Rezultat će biti kompleksna i beskrajno raznolika struktura, a to je struktura u okviru koje će se građani Bosne i Hercegovine, sa svojom jedinstvenom tradicijom raznolikosti i tolerancije, u potpunosti osjećati kao u vlastitom domu.

Hvala vam.